

ІВАН КРАВЧЕНКО

(Полтава)

ПЛАНУВАННЯ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ВИХОВНОЇ РОБОТИ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Розглянуто основні питання, пов'язані з організацією виховної роботи зі студентами у вищих навчальних закладах. Обґрунтовано й узагальнено проблематику виховання студентів, визначено нероздільність виховання і навчання у ВНЗ, запропоновано напрями вдосконалення організації виховного процесу у виші.

Ключові слова: вищий навчальний заклад, виховна робота, куратор, студент, студентське самоврядування.

Нині суспільство і громадськість України все більше усвідомлює, що прогресивний розвиток держави і трансформація суспільних відносин неможливі без докорінних змін у свідомості і поведінці молоді. Досвід інших країн підтверджує думку, що величезна роль у цьому плані належить освіті, її змісту, а також ефективним методам організації виховної роботи зі студентами у вищих навчальних закладах. Проблема виховання майбутніх фахівців із вищою освітою на сьогоднішній день набуває особливої актуальності. Метою суспільства стає духовне вдосконалення особистості, на що акцентовано увагу в державних нормативних документах та актах. Зокрема, Закон України «Про вищу освіту» передбачає створення таких умов навчання та виховання, які б забезпечували «можливість інтелектуального, морального, духовного, естетичного і фізичного розвитку особи, що сприяє формуванню знаючої, вмілої та вихованої особистості» [1, с. 75]. Проблеми виховної діяльності досліджені в сучасній педагогіці та психології:

– загальні питання теорії і практики виховної роботи (А. М. Алексюк, А. С. Макаренко, В. О. Сухомлинський та ін.);

– проблема організації виховної роботи зі студентами різних типів навчальних закладів (С. С. Вітвицька, С. Г. Карпенчук та ін.);

– педагогічні умови організації позааудиторної виховної роботи у вищих закладах освіти (О. В. Винославська, С. Д. Смирнов та ін.).

Вищі навчальні заклади працюють на перспективу. Їх випускники покликані утверджувати загальнолюдські та національні морально-духовні цінності. Вони мають усвідомлювати, що наукові знання, найновіші виробничі технології мають сенс лише за умов, коли вони спиратимуться на високий рівень морально-духовної вихованості їх носіїв. Кожен фахівець повинен розуміти, завчасно передбачати, якою мірою нові наукові відкриття, технології будуть сприяти людському розвитку. Тому важливими напрями ефективної діяльності вищих навчальних закладів є демократизація, гуманізація та гуманітаризація навчально-виховного процесу, органічне поєднання в ньому національного та загальнолюдського начал [3, с. 103].

Метою дослідження є узагальнення сучасної проблематики виховання студентів і визначення основних напрямів удосконалення організації виховного процесу у виші.

У системі професійної підготовки фахівців у вищих навчальних закладах має продовжуватися процес реалізації вимог програми виховання всебічно розвиненої особистості. У виховній роботі зі студентською молоддю варто використовувати різні форми: безпосередню навчальну, виробничу діяльність, участь у громадських справах, поводження у побуті.

Дбаючи про створення оптимальних умов для виховної роботи, не варто вносити завдання виховання за рамки навчального процесу. Треба зважати на дієвість і впливовість великого спектру форм діяльності, які сприяють формуванню всебічно розвиненої особистості. Це навчальні заняття, практика, наукові гуртки, творчі студії, екскурсії, походи, різноманітні форми і види суспільно-корисної праці та ін. [3, с. 456].

Реалізувати завдання виховання особистості студента можливо лише за умови єдності трьох складових освіти: навчання, розвитку і виховання. Проте є деяка різниця в ролі навчання і виховання в становленні особистості фахівця: навчання діє на індивідуально-виконавчий зміст діяльності, формує знання, уміння і навички. Виховання ж формує ставлення, смисли діяльності. У діяльності викладача навчання і виховання нероздільні (Г. Костюк). Тому навчання, освіта – це основний, хоч і не єдиний шлях виховання. Завдання виховання завжди включає в себе завдання організації спеціальної провідної діяльності, яка слугує виховній меті. У студентському віці – це навчально-професійна діяльність. Студентський вік охоплює і пізнюдитячий, юнацький період, і частину дорослого етапу розвитку і становлення людини. Цей бік характеризується найбільш сприятливими умовами для психологічного, біологічного і соціального розвитку. В цей період найвища швидкість пам'яті, реакції, пластичності у формуванні навичок. В особистості на цьому етапі домінують становлення характеру та інтелекту. Активно розвиваються морально-ціннісні й естетичні почуття. Швидко освоюються соціальні ролі дорослого. Формуються і закріплюються схильності й інтереси. Визначаються життєві цілі й прагнення [3, с. 114].

Розв'язання завдань виховання можливо лише за умови комплексного підходу і залучення до цієї роботи всього професорсько-викладацького складу вищих навчальних закладів, адміністрації, органів студентського самоврядування та громадських об'єднань студентської молоді.

На практиці організація виховної роботи здійснюється за допомогою ректорату, кафедри, куратора, викладача, студентського самоврядування і активності самого студента, що, в свою чергу, формує багатогранну, цілісну, всебічно розвинену особистість.

Адміністрація вишу вибудовує свою роботу на таких принципах, як: системність процесу виховання; безперервність і спадкоємність у вихованні; єдність історичного, національного та загальнолюдського у вихованні; розвиток національної свідомості, прищеплення любові до свого народу, поваги до його культури, традицій, звичаїв, а також поваги до культури інших народів, оволодіння цінностями української та світової культури в усіх сферах життєдіяльності; гуманітаризація, гуманізація виховання; єдність навчання та виховання; співробітництво, партнерство, взаємодія між викладачем і студентом, що сприяє поглибленому процесу навчання, перетворенню студента в активного суб'єкта навчання та виховання; індивідуалізація виховного процесу – діалектичне поєднання індивідуальних і колективних форм. Переорієнтація з безпосереднього колективного впливу на індивідуальні форми виховної роботи;

інтеграція традиційних і нових форм виховної роботи; гармонізація родинного та суспільного виховання, що базується на поєднанні й координації виховних зусиль родини та ВНЗ; формування творчої активності, самодіяльності студентської молоді, що проявляється в поєднанні педагогічної майстерності з ініціативою та самодіяльністю студентів, у ствердженні життєвого оптимізму та розвитку навичок позитивного мислення; активізація студентського самоврядування: формування в усіх підрозділах і структурах ВНЗ особливого мікроклімату теплоти й довіри, доброзичливості та взаєморозуміння, співробітництва та взаємодопомоги, спрямованих на створення внутрішньої єдності всіх членів колективу та взаємної підтримки один одного на всіх рівнях: системне формування особистості майбутнього фахівця через вплив усіх функціонуючих у ВНЗ структур і підрозділів як у навчальний, так і позанавчальний час: світський характер виховної роботи серед студентської молоді несумісний із пропагандою насильства, жорстокості, людиноненависницьких теорій [2, с. 269].

Важливою ланкою реалізації плану виховної роботи ВНЗ є кафедра. Кафедри планують, визначають мету і завдання виховної роботи. Її організаційні принципи, керуючись концептуальним и засадами гуманітарної освіти в Україні, Концепцією виховання дітей і молоді в національній системі освіти. Національною доктриною розвитку освіти України у XXI столітті, іншими нормативними документами з актуальних проблем виховання студентської молоді, враховуючи специфіку навчального закладу, запити і потреби студентів.

Виховну роботу кафедри реалізують за такими напрямками: формування професійних якостей сучасного спеціаліста як людини, особистості; проведення професійно-орієнтаційної, інформаційно-просвітницької, культурно-виховної роботи серед студентів, розвиток їх творчих та інтелектуальних здібностей, залучення до різноманітної діяльності за інтересами, участі в культурно-освітній, спортивно-оздоровчій та інших видах діяльності; сприяння роботі рад студентського самоврядування факультетів, гуртожитків; навчального закладу в цілому; безпосередня участь у реалізації заходів, що проводяться ректоратом, на факультетах, у гуртожитках, клубах; організація роботи наставників академічних груп студентів (участь у навчально-виховних і громадських, культурно-освітніх і культурно-виховних заходах у групі; робота з активом академічної групи, індивідуальна виховна робота зі студентами групи: студентами, які проживають у гуртожитках та ін.).

Педагог своєю особистістю впливає на формування у студентів певних компонентів загальнолюдської і професійної культури. «У вихованні, – писав К. Д. Ушинський, – усе повинно базуватися на особистості вихователя, тому що виховна сила виливається тільки з живого джерела людської особистості. Ніякі статuti і програми, ніякий штучний організм закладу, хоч би як хитро він був придуманий, не може замінити особистості в справі виховання» [4, с. 134].

Куратор навчально-виховної групи вишу є суб'єктом виховної роботи. При проведенні організаційно-виховної роботи серед студентів академічної групи куратор спирається на положення, які визначені в Концепціях, Положеннях та інших нормативних документах ВНЗ.

Куратор академічної групи разом зі студентами складає план виховної роботи на навчальний рік, який затверджує декан факультету чи його заступник із виховної роботи. Цей план узгоджується з проректором із виховної роботи ВНЗ та радою факультету.

У плані виховної роботи куратора навчально-виховної групи університету передбачено: знайомство наставника зі студентами академічної групи, виявлення їх інтересів, запитів (перший курс); проведення зустрічей зі студентами групи, індивідуальних бесід, зборів групи щодо якісного навчання; ознайомлення з правами і обов'язками студентів; ознайомлення студентів з «Правилами внутрішнього розпорядку» у ВНЗ, умовами проживання в гуртожитках, вимогами Статуту ВНЗ; організацію виховної роботи серед студентів групи, які проживають у гуртожитках; організацію та проведення зустрічей студентів академічної групи з державними діячами, ветеранами праці, війни, працівниками культури і мистецтва, правоохоронних органів, органів охорони здоров'я; відвідування студентами музеїв, театрів, естрадно-концертних програм, художніх виставок, екскурсій [2, с. 269].

Діяльність куратора академічної групи студентів ВНЗ спрямована на: формування культури і професійних якостей сучасного спеціаліста; набуття студентами групи сучасного досвіду успадкування духовних надбань українського народу; залучення студентів до наукової роботи, проведення національно-культурної, просвітницької та організаційно-педагогічної роботи серед молоді; формування історичної пам'яті, національної свідомості, гідності та чіткої громадянської позиції студента; допомогу студентам в оволодінні новим інтелектуальним баченням світу і свого місця в ньому, розвиток здібностей особистості, їх повноцінна реалізація в різних видах діяльності; постійне співробітництво, співтворчість зі студентським активом та органами студентського самоврядування, молодіжними творчими об'єднаннями, рухами, а також організація життєдіяльності колективів академічних груп, розвиток ініціативи, творчості, самостійності, набуття організаторських знань, умінь і навичок; активне залучення студентів до управління навчально-виховним процесом шляхом передачі реальних прав та повноважень у розв'язанні різноманітних проблем життя, створення здорового морально-психологічного клімату в академічній групі; проведення виховної роботи зі студентами, які мешкають у гуртожитках, сприяння організації їх здорового способу життя, вирішення житлово-побутових проблем; постійне проведення психолого-педагогічної діагностики рівня інтелектуального розвитку та моральної вихованості студентів; участь у роботі вченої ради факультету, засідань кафедр при обговоренні питань, пов'язаних із роботою групи чи окремих її студентів; спонукання студентів до активної протидії проявам аморальності, правопорушень, бездуховності, антигромадській діяльності, вживанню наркотичних речовин, алкогольних напоїв, куріння.

Висока культура мислення, спілкування, мовлення, поведінки, зовнішності, жестів, міміки, володіння основами психотехніки, морально-духовних цінностей та багато іншого – це той духовний капітал педагога, який є живильним джерелом виховання студентів [3, с. 457].

Студентське самоврядування у вищих навчальних закладах є складовою демократизації вищої школи. Проблема самоврядування в закладах освіти набула своєї актуальності в кінці ХХ – на початку ХХІ ст., тобто в період становлення української незалежної держави. Студентське самоврядування є важливим фактором розвитку і модернізації суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування майбутньої еліти нації. Опора на ініціативу, активну

життєву позицію, ціннісні орієнтації студентства є реальним показником цивілізованості суспільства, утвердження в ньому демократичних начал.

З метою організаційного та науково-методичного забезпечення впровадження студентського самоврядування у вищих навчальних закладах Міністерство освіти і науки України наказом від 03.04.2001 р. № 166 затвердило «Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах». Згідно з ним «самоврядування у вищому навчальному закладі – це самостійна громадська діяльність студентів із реалізації функцій управління вищим навчальним закладом, яка визначається ректоратом (адміністрацією), деканатами (відділеннями) і здійснюється студентами відповідно до мети і завдань, що стоять перед студентськими колективами» [5, с. 8].

Запровадження студентського самоврядування у вищих навчальних закладах є конкретною реалізацією громадянських прав студентів, формування у них почуття відповідальності, вміння вирішувати соціальні, економічні та культурно-освітні проблеми. Водночас студентське самоврядування є дієвою формою самовиховання.

Значне місце в системі формування всебічно розвиненої особистості студента мають посідати позааудиторні форми виховання: діяльність наукових гуртків, творчих студій, конференцій, дискусійних клубів, зустрічей з письменниками, художниками, акторами та ін.

Таким чином, організація виховної роботи в структурних підрозділах університету потребує постійного вдосконалення, пошуку і приведення в дію нових форм впливу на студентів, відпрацювання нових методик. Разом із тим, потрібно активізувати традиційні види діяльності, збереження досягнень минулого. Виховання повинно носити творчий характер, орієнтуючись на проблеми, пов'язані зі специфікою кожного ВНЗ. Надзвичайно важливе завдання адміністрації ВНЗ і органів самоврядування полягає у створенні належних умов для розвитку та задоволення культурних потреб студентів, для їх самореалізації. Випускники університету мають бути не просто знаючими спеціалістами, а людьми творчими, духовно багатими із демократичним світобаченням.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про вищу освіту» // Освіта в Україні. Нормативна база. – К. : КНТ, 2006. – С. 40-93.
2. Кошельник В. В. Організація виховної роботи зі студентами у вищому навчальному закладі / В. В. Кошельник. – Вінниця : Гуманізм та освіта, 2010. – С. 267-271.
3. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / А. І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 485 с.
4. Ушинський К. Д. Твори : в 6 т. / К. Д. Ушинський. – К. : Рад. школа, 1952. – Т. 1. – 449 с.
5. Студентське самоврядування як невід'ємна складова демократизації вищої школи. – К. : Знання, 2005. – 55 с.

ИВАН КРАВЧЕНКО

ПЛАНИРОВАНИЕ И РЕАЛИЗАЦИЯ ВОСПИТАТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ В ВЫСШЕМ УЧЕБНОМ ЗАВЕДЕНИИ

Рассмотрены основные вопросы, связанные с организацией воспитательной работы со студентами высших учебных заведений. Обоснована и обобщена проблематика воспитания студентов, определена нераздельность воспитания и обучения в ВУЗе,

предложены основные направления усовершенствования организации воспитательного процесса в учебном заведении.

Ключевые слова: *высшее учебное заведение, воспитательная работа, куратор, студент, студенческое самоуправление.*

IVAN KRAVCHENKO

PLANNING AND REALISATION OF UPBRINGING WORK AT HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION

The article discusses the main problems related to the organization of educational work with university students. The author substantiates and generalizes the problems of students' education, determines the indivisibility of education and learning in a university, proposes improvements in the organization of the educational process in the institutions of higher education.

The only way to realize the goals of a student's personality development is by connecting the three components of education: training, development and education, and by providing the integrated approach by research and educational personnel, the administration, student government and students themselves. Student government is an important factor in the development and modernization of society, identifying potential leaders, developing their management skills and organizing teamwork, forming the future elite of the nation.

The organization of educational work is implemented by the administration, departments, tutors, teachers, student government and the students' own activity, that, in turn, creates many-sided, holistic, well-rounded personalities.

The student government in the institutions of higher education is a concrete implementation of the students' civil rights, forming their sense of responsibility, ability to deal successfully with social, educational, economic and other problems.

Extracurricular forms of education, e. g. scientific circles, creative studios, conferences, discussion clubs, meetings with famous people etc take an important place in the formation of a fully developed student's personality. The educational work of the institution is as follows: formation of the professional qualities of the modern professional as a human person, conducting outreach among students, development of their creative and intellectual qualities, involvement in diverse free time activities and participation in sports and recreation etc., the organization of the academic group mentors' work, work with group activists, individual and educational work etc.

Academic group tutor is the subject of educational work. Tutor is guided by the Concept, the Regulation and other regulations of the institution in organizational and educational work with the students. Tutor's plan of organizational and educational work includes: familiarity with the students, learning their interests and requests (1st year of studying), activities of educational nature in the group, organization of individual and educational work, organization of meetings of students with cultural and art workers, law officers, health workers, visiting museums, theaters, art exhibitions, excursions.

The organization of educational work with students of higher educational institutions needs constant improvement, finding and bringing into operation the new forms of influence on the students, development of new techniques.

The administration of a higher education institution plays a crucial role in creating favorable environment for the development and meeting the cultural needs of the students, their self-fulfillment.

Keywords: *higher educational institution, educational work, tutor, student, student government.*

Одержано 21.10.2013, рекомендовано до друку 10.11.2013.